

"שואלין ודורשיין בהלכ' פסח"

הרב בן-ציון עמר

א.

תניא במס' פסחים (דף ו.ו):

"שואלין ודורשיין בהלכ' פסח קודם לפסח שלושים יום".
מאי טעמא דתנא קמא? שהרי משה עומד בפסח ראשון ומזהיר על פסח שני שנא:
"ויעשו בני" את הפסח במועדו" וכתב "ויהי אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם".

ובמס' מגילה (דף לב.) איתא:

"וידבר משה את מועדי ה' אל בני": "מצוותן שיהיו קורין אותן כל אחד ואחד בזמנו
ת"ר משה תיקן להם לישראל שיהיו שואלין ודורשיין בענינו של יום הלכ' פסח בפסח הלכ'
עצרת בעצרת הלכ' חג בחג".
לכאורה נראה ששתי ברייתות אלה אינן עולות בקנה אחד, משום שלפי הברייתא במס'
פסחים עולה שיש לשאול ולדרוש בהלכ' פסח קודם לפסח ל' יום, ועוד שדוקא לגבי פסח
תוקנה תקנה זו ולא לגבי שאר רגלים.
משא"כ לפי הברייתא במגילה עולה שיש לעסוק בהלכ' פסח, עצרת או סוכות בזמן
בלבד ולא קודם לכן, בסתירה זו שקלו וטרו רבותינו ותרצו תירוצים שונים:

הר"ן במס' פסחים שם: כתב שכוונת הברייתא לאו למימרא שאנו חייבים לדרוש
ולשאול בהלכ' פסח קודם לפסח ל' יום, כפי שהיה אפשר להבין מפשטות הברייתא, אלא
שאם באו שניים אחד שאל כענין ואחד שאל כענין, נזקקין אנו לשואל כענין
(שמתעסקים בו באותו זמן) ואין נזקקין אנו לשואל כענין. ואלו במס' מגילה למדה
הגמרא מיתורא דקרא "וידבר משה את מועדי ה' אל בני" שמשם תיקן להם שיהיו
דורשיין הלכותיהן בזמן. גרסתו של הר"ן במס' פסחים היא "שואלין" בלבד, לשיטתו כיון
שדורשיין זהו חיוב זוהי הגרסא במס' מגילה אבל לגבי פסח לא גרס. וכ"כ הרשב"א
בחידושו על מס' מגילה (דף ד.י.) על דברי התוס' המובאים לקמן וז"ל: "ונר' מתוך דבריהם
דהא דתניא אחריתי שואלין בהלכ' פסח קודם לפסח ל' יום היינו לדרוש בהלכ' מאותו זמן
והיא (במגילה) מצריכה לחזור ולדרוש בהם פעם שנית בזמנו ממש...ואני שמעתי דהיא
דל' יום לשאול ולא לדרוש ונ"מ לאותה ששנינו ת"ר ששואל כענין ומשיב כהלכה... וכיון
שהוא סמוך שלושים יום לפסח הרי נכנס בתוך זמנו של פסח וכל השואל בהם בענין הפסח,
שואל הוא כענין".

ב.

הב"י (בראשית סימן תכ"ט) כתב את תירוץ הר"ן והרשב"א בתירוץ א', והוסיף מסברתו בתרוץ ב' שיש הבדל יסודי בין פסח לשאר מועדים, כיון שבפסח ישנם דינים רבים וצריך להזהר יותר, ע"כ צריך להודיע לעם הרבה זמן קודם שיש שהות להם להתעסק בהם כגון: בטחינת החיטים, אפיית המצות והלכתייהו, הגעלת הכלים, ביעור חמץ וכיו"ב. שהרי בפסח אין להם תקנה אי לא עבדו להו כהלכתייהו, לפני זמנן, משא"כ בשאר מועדים אין יותר דינים מאשר בכל יו"ט אחר ואילו בסוכות אמנם יש מצוות סוכה ולולב וכל דיניהם, אבל אין צריך לעסוק בהם הרבה זמן קודם למועד, שהרי אפילו סוכת גנב"ך ורבק"ש כשירה, ועוד סגי בשתי דפנות וטפח בשלישית ורוב לולבים ואתרוגים כשרים, וטרחתן אינה גדולה כמו בחג הפסח. ודיין להתעסק בהן ערב החג.

(לפי הבנת הב"י נראה בניגוד לר"ן שיש בכ"ז חיוב מסויים לעסוק בענייני פסח והלכתייהו לי יום לפני משום טרחת דיניו).

ע"פ חילוק זה בין פסח לשאר מועדים התייחס בשו"ע סימן תכ"ט סעיף א' רק לפסח וכתב: "שואלין בהלכ' פסח קודם לפסח לי יום".

ואת הגמרא במס' מגילה מפרש הב"י דהא דתניא שואלין בהלכ' פסח בפסח, עצרת בעצרת, חג בחג. היינו לדרוש בטעמים שנצטוינו עליהם במועד ההוא, וכן האסור והמותר לעשות ביו"ט שזה משותף לכל הימים הטובים. וא"כ מחד ישנם בפסח פרטים נוספים על שאר ימים טובים וצריך זמן רב קודם הפסח לעסוק בהן, ומאידך לגבי האסור והמותר משותף הוא עם שאר ימים טובים וע"כ הובאו במס' מגילה שלושת המועדים בחדא מחתה. עוד הוסיף הב"י שבפסח הזמן הוא לי יום משא"כ בסוכות מספיק יום או יומיים קודם החג, ובעצרת אין זמן קודם.

התוס' במס' ע"ז (דף ה: ד"ה "והתנן שואלין ודורשין...") כתבו שאע"פ שעיקר תקנת חז"ל היתה על הקרבן, שהרי נביא עומד בפסח ראשון ומזהיר על פסח שני שיהיה שהות למקריבים ליקח להם קרבן בדוק ממום, וכיום בעוונותינו אין לנו קרבן, עיקר התקנה לא זזה ממקומה.

הב"י הביא דברי תוס' הללו ונראה שרצה ללמוד מדבריהם לשיטתו שאפילו תקנה ראשונה תוקנה על קרבן פסח, וא"כ אע"פ שהתקנה השתנתה בכ"ז סיבת הזמן לא השתנתה, או בגלל טרחת בדיקת קרבן ממומין או בגלל פרטי החג ודיניו בזה"ז, ולכן דוקא בפסח נשארה עיקר התקנה במקומה אבל בשאר ימים טובים א"צ בזה.

ג.

הפרי"ח בסימן זה כתב על דברי הב"י הללו "ואינם מחוורים בעיני" וכוונתו לחילוק של הב"י בין פסח לשאר מועדים לענין שאלה ודרישה קודם. ולפי דעת הפרי"ח דין זה שנאמר במס' פסחים לגבי פסח הינו בנין אב לשאר מועדים וראייתו מרש"י על המשנה **במס' סוכה (דף ט:)** אהא דתנן: "סוכה ישנה ב"ש פוסלין וב"ה מכשירין ואיזוהי סוכה ישנה כל שעשאוה קודם לחג לי יום". ופירש רש"י: ד"ה "ב"ש פוסלין": "דבעו סוכה לשמה וזו סתם

נעשית, ואילו תוך לי יום לחג הוה, כיון דשואלין בהלכי החג קודם לחג לי יום, סתם העושה סוכה לשם חג הוא עושה אבל קודם לכן סתמא לאו לחגי. מדברי רש"י עולה שדין זה לשאול ולדרוש קודם לי יום אמור גם לגבי סוכות. עוד הביא ראייה מהירושלמי (פ"ק דפסחים ה"א) "שואלין בהלכי פסח (בפסח) הלכי עצרת בעצרת הלכי חג בחגי", בבית ועד שואלין קודם לי יום. ולכאורה נראה מהירושלמי שקודם למועד לי יום אין הבדל בין כל המועדים לענין זה. עוד הביא ראייה מהגמרא **מסי מגילה** (דף ד.ד.), "א"ר יהושע בן לוי פורים שחל להיות בשבת שואלין ודורשין בענינו של יום" ומקשה הגמרא מאי ארייא פורים אפילו יו"ט נמי? מסביר **תוס' ד"ה "מאי"** – ה"פ לא רק בפורים שאין חייב לדרוש לי יום לפני בהלכי החג אלא אף ביו"ט שיש חיוב לדרוש ולשאול לי יום לפני, יש חיוב גם במועד עצמו, והביא ראייה ממסי מגילה (דף ל"ב) משה תיקן להם לישראל שיהיו שואלין הלכי בחג וכו'. משמע שתוס' לא רואים הבדל בין פסח לשאר ימים טובים לענין הדין הנ"ל, (עוד נראה שהוא מחי' בין התוס' לבין הר"ן הנ"ל שלפי תוס' יש חיוב לשאול לי יום לפני המועד ובכל שלושת המועדים ובנוסף במועד עצמו, משא"כ לפי הר"ן למדנו שהחיוב הוא במועד עצמו בלבד, והוא מחי' גרסאות בגמרא מסי פסחים שם) עוד הביא ראייה ממסי **בכורות** (דף נו.). דתנן: שלוש גרנות למעשר בהמה (שלושה פרקים שאפשר לעשר בהם מעשר בהמה, ולכתחילה בעו רבנן לאו למיכל מינה) בפרוס הפסח בפרוס החג ובפרוס העצרת ובגמרא (דף נח.) פירשו כי הא דתניא: "שואלין ודורשין בהלכי פסח קודם לפסח לי יום".

למסקנה תפש הפר"ח כתירוץ הר"ן לחלק בן הברייתא במסי פסחים ששם אין חיוב לשאול אלא שאם באו שניים לשאול נזקקין לשואל כענין, והברייתא במסי מגילה מדברת על חיוב לדרוש בטעמי האסור והמותר בזמן. ולפי דבריו יוצא שהברייתא בפסחים מהווה בנין אב לשאר המועדים לענין זמן החיוב. עוד הוסיף לתרץ שהברייתא במגילה עוסקת בחיוב וכדברי התוס' במגילה (דף ד.), אבל אינה עוסקת בזמן והברייתא בפסחים עוסקת בזמן החיוב ואה"נ מש"כ במסי מגילה הלכי פסח בפסח כוונתה שזמן הפסח לי יום וכן לגבי שאר המועדים. ויש לומר שבזה מסכימים הב"י והפר"ח שהגמרא במגילה עוסקת בחיוב ולא בזמן, וע"כ כתב מרן בשו"ע (סימן תכ"ט סעיף א'): "שואלין בהלכי פסח "והשמיט מילת דורשין ומשמע כתירוץ הר"ן שחילק בין הגמרא בפסחים לגמרא במגילה לענין החיוב. אלא שנחלקו הב"י והפר"ח האם הזמן המדובר בפסחים הוא הזמן המדובר במגילה.

.ד

ויש להבין כיצד יתרץ הב"י את ראיות הפר"ח: ראשית המשנה במסי **סוכה** ורש"י שם, שמשמע ממנו שאין הבדל בין פסח לשאר ימים טובים לענין זה, וי"ל שרש"י לא נקט בזמן זה אלא לגבי סוכות וכוונתו שכמו שלענין פסח יש לשאול ולדרוש קודם לי יום כיון שפרטיו ודיניו מרובין, ולמה דוקא לי יום כיון שכל סתמא לי יום לפי דעת ב"ש, וא"כ גם לענין סוכה כל סתמא לי יום, ולא למימרא שיש חיוב לשאול קודם לחג לי יום אלא בסתמא אם עשה סוכה לי יום לפני חשיב לשם החג. ולגבי הירושלמי י"ל שהירושלמי עולה בקנה אחד עם תירוץ הר"ן שהביא הב"י שיש הבדל בין בית ועד (בית מדרש) לבין כל אדם בביתו, שבבית ועד דוקא לי יום לפני, וכל אדם

בביתו כל מועד בזמנו. בבית ועד מדובר לגבי שואל כענין שנזקקין לו לי יום לפני ובפסח דווקא, וכל אדם בביתו היינו לגבי החיוב לשאול ולדרוש בטעמי המועד והאסור והמותר. ולגבי הגמרא בבכורות י"ל ששם מדובר לענין מעשר בהמה, ולזה יש השוואה בין שלושת הפרקים, ולכן קודם למועד לי יום כיון שכל אדם צריך להכין את צאנו שלא יהא מעשר פגום, וחכמים תקנו שלכתחילה אסור לאכול עד שיעשר לכן נתנו חכמים זמן מסויים למעשר בהיתר כדי שאדם יתכונן, ומועדים אלה נקבעו כשלושה פרקים שונים ולא למימרא שיש לשאול ולדרוש קודם כל מועד לי יום.

ה.

ובעיקר "דין לי יום קודם המועד" מאי עבידתייהו? נראה לבאר ע"פ המשנה במס' סוכה הנ"ל, שלפי דעת ב"ש סוכה שנעשתה לי יום לפני שתמא לשם חג נעשתה ומדוע? לי יום הוא הזמן? מכיון שלחודש ימים אדם בד"כ מכין עצמו לכל אשר יתקיים במשך לי יום הבאים כגון: מועד, מאורע וכיו"ב ומסתמא דעתו על כולהו לכן אם יעשה סוכה עד לי יום קודם המועד שתמא לשם חג הסוכות עשאה ולא לשימוש אחר.

וכך אפשר להסביר את הגמרא בבכורות לגבי מעשר בהמה כדי שאדם לא ישכח יכלו לתת חז"ל זמן מינימלי, אבל העדיפו זמן מקסימלי כדי לתת שהות לאדם לעשות את המצוה וקבעו לי יום כיון שעד לי יום אדם מכין את עצמו ובעתו לעשות כל אשר יצטרך. וכן ניתן להסביר בגמרא בפסחים (ו' ע"א): א"ר יהודה א"ר "המפרש והיוצא בשירא קודם לי יום אין זקוק לבער תוך לי יום זקוק לבער" (תוספתא פ"א) שואלת הגמרא "הני לי יום מאי עבידתייהו?" ותירצה "שואלין ודורשין בהלכות הפסח קודם לפסח לי יום" ולכאורה יש להבין: כיצד מתורצת הקושיה, הרי התוספתא עוסקת בחיוב ביעור זמנו והברייתא עוסקת בלימוד הלכות הפסח? וי"ל לדעת התוספתא שהיוצא תוך לי יום נכנס הוא לזמן חיוב ביעור וכיון שזמן הביעור הוא רק לפני פסח כך כשם שיש חיוב לעסוק בהלכות פסח קודם לפסח לי יום מפאת טרחת החג וריבוי הדינים, מצות ביעור היא חלק מטרחא זו. ממילא יוצא שקבעו חז"ל זמן זה שזהו הזמן המקסימלי שניתן לחייב אדם להתכונן לחג כיון שמעבר לזה אין דרכו לזכור ולהתכונן.

עוד נראה שזה מדויק מלשון הרשב"א הנ"ל במס' מגילה שכתב: "שכיון שהוא לי יום סמוך לפסח הרי נכנס לתוך זמן הפסח וחשיב שואל כענין" ובודאי אין כוונתו שרובץ עליו חיוב במצוות הפסח אלא שחשיב שואל כענין כיון שבזמן זה עסוקים וטרודים כולם במצוות החג ובעתם להכין את עצמם לחג הפסח. מכל הנ"ל עולה שהני לי יום מדין הכנה למצוה, כגון במעשר בהמה, או למועד כגון: במס' פסחים ובמס' סוכה. אלא שישנה הכנה מעשית והיא הקיימת לי יום קודם הפסח וכוללת הכנה לימודית שלפי הרבה פוסקים קיימת אף בשאר ימים טובים.

נמצאנו למדים:

אליבא דהר"ן, והב"י, והפר"ח, הנוסחא במס' פסחים היא "שואלין" ר"ל שאין חיוב לשאול ולדרוש אלא להזקק לשואל כענין, ורק לענין פסח כתב הב"י שמחוייבים לשאול כיון שדיניו ופרטיו מרובין ולכן כתב בשולחנו "שואלין בהלכ' פסח קודם הפסח לי יום". והפר"ח הרחיב זמן זה אף לשאר מועדים. ובמס' מגילה הנוסחא היא שואלין ודרשין למימרא שמחוייב לדרוש בטעמי המועד והאסור והמותר, אלא שלפי הב"י הוא רק באותו יו"ט, ולפי הפר"ח הוא אף לי יום לפני.

להלכה – נפסק באחרונים כדעת הפר"ח ורוב האחרונים, שיש לשאול ולדרוש בכל יו"ט בהלכותיו ובטעמי המועד, וכן לי יום קודם המועד. (ב"ח בסימן תכ"ט, מ"א ס"ק א', משנ"ב ס"ק א', ב' באה"ל ד"ה "שואלין").

